

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

Юрій Стецик

**Василіанські монастирі Речі Посполитої:
інституційний розвиток,
формація чернецтва**

Методичні рекомендації до семінарських занять

Дрогобич

2021

УДК 271 (477.8)

С 79

*Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 3 від 18.02.2021 р.)*

Рецензенти:

Смуток Ігор Іванович, доктор історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Возняк Володимир Степанович, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії імені Валерія Григоровича Скотного Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Відповідальний за випуск:

Ільницький Василь Іванович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Стецик Юрій.

С 79

Василіанські монастирі Речі Посполитої: інституційний розвиток, формація чернецтва : методичні рекомендації до семінарських занять / Юрій Стецик. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2021. 44 с.

Методичні рекомендації до семінарських занять укладені відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Василіанські монастирі Речі Посполитої: інституційний розвиток, формація чернецтва», галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (Історія), затвердженої науково-методичною радою ДДПУ імені Івана Франка. Видання містить плани та методичні рекомендації до семінарських занять. Плани занять охоплюють питання як теоретичного, так і методологічного характеру. У додатках подано узагальнюючі таблиці та цілу низку різноманітної монастирської документації, якою здобувач може скористатися для підготовки до семінарських занять.

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Тема 1. Монастирські хроніки.....	5
Тема 2. Монастирські устави.....	6
Тема 3. Візитаційна документація монастирів.....	9
Тема 4. Актові джерела до вивчення історії монастирів.....	12
Тема 5. Судові акти світських та церковних інституцій.....	14
Тема 6. Життєписи ченців як джерело до вивчення діяльності монастирів.....	16
Тема 7. Василіанське чернецтво Перемишльської єпархії (XVIII ст.).....	18
Тема 8. Василіанське монашество Руської провінції (друга половина XVIII ст.).....	21
Додатки.....	24

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Василіанські монастирі Речі Посполитої: інституційний розвиток, духовна формація» призначена для студентів історичного факультету Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. У системі підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти предмет посідає особливе місце, оскільки у сучасних умовах простежується активізація до проведення релігійних досліджень.

Предмет допоможе студентам оволодіти дослідницькими методиками у зборі та опрацюванні джерельного матеріалу, розвинути критичне мислення, поглибити фахові знання із духовної культури України, ознайомитися із різними видами монастирської документації, адже кожне семінарське заняття побудоване на опрацюванні різнотипової документації. Студент має змогу не тільки ознайомитися із цими джерелами, але й має можливість розвинути навички роботи з історичними документами. Оскільки проведення будь-якого історичного дослідження повинно базуватися на використанні певного документального матеріалу.

Методика викладання цього курсу є традиційною для історичних факультетів закладів освіти. Вона враховує сучасні потреби майбутнього вчителя історії. Основними формами є лекції та семінарські заняття. Передбачено проведення кожним студентом індивідуальних дослідницьких проєктів, які охоплюють фазу збирання інформації у польових умовах, її систематизацію та первинне опрацювання.

Міністерство освіти і науки України звертає особливу увагу закладів вищої освіти на необхідність зосередити зусилля викладачів у підготовці навчально-методичного та програмного забезпечення освітнього процесу та організаційно-методичного забезпечення аудиторної та самостійної роботи студентів. Завдання цього посібника – допомогти студентам у підготовці до семінарських занять при вивченні навчальної дисципліни.

Тема 1

МОНАСТИРСЬКІ ХРОНІКИ

1. Характеристика хронік як наративного джерела.
2. Лаврівська хроніка.
3. Підгорецька хроніка.

Література

1. Ваврик М. (ЧСВВ) Лаврівська хроніка (1771–1882 рр.). *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція II. Т. II (VIII). Рим : В-во оо. Василіян, 1954. С. 65–94, 410–418.
2. Гуцаленко Т. Хроніки василіанських монастирів як джерело вивчення історії Західної України. *Записки Львівської Наукової Бібліотеки ім. В. Стефаника*. Київ : Наукова думка, 1992. Вип. 1. С. 4–16.
3. Мыцык Ю. Украинские летописи XVII века : учебное пособие. Днепропетровск, 1978. 92 с.
4. Скрутень Й. «Синопись» Пліснесько-Підгорецького монастиря. *Записки ЧСВВ*. Жовква : Місіонер, 1924–1928. Т. I. С. 92–104, 306–313, 580–591 ; Т. III. С. 156–164.
5. Стецик Ю. Василіанські монастирі Перемишльської єпархії (кінець XVII–XVIII ст.). Жовква : Місіонер, 2015. 388 с.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

У першому питанні необхідно розкрити загальні відомості про монастирські хроніки як описове (наративне) історичне джерело, яке подає розповідь від певної особи. Поміркуйте, чому таку джерельну інформацію як хроніка вважають суб'єктивною? Яка наукова методологія існує щодо верифікації (перевірки на правдивість у викладі інформації) описаних подій? Наведіть приклади використання такої методології. Також визначте, які монастирські хроніки збереглися до нашого часу, які опубліковані, а які й досі зберігаються у рукописних збірках. На підставі історичних досліджень покажіть, як відомості із монастирських хронік використовуються для вивчення загальної та регіональної історії України? Поміркуйте, чому до нашого часу дійшли монастирські

хроніки у різних списках та редакціях? Обґрунтуйте свою думку. У підсумках до питання окресліть інформаційний потенціал монастирських хронік.

У другому питанні встановіть час, місце та авторство укладення Лаврівської монастирської хроніки. З'ясуйте, які списки та редакції дійшли до нашого часу. Поміркуйте, як на підставі рукописного тексту джерела можливо визначити різні частини його укладення? Проаналізуйте інформаційний потенціал джерела та окресліть основне коло дослідних питань, які можливо розкрити на підставі даного документу. У підсумку до питання розкрийте специфіку подання інформації та визначте перспективи щодо пошуку додаткової документації, яка значно доповнює та конкретизує опис певної події.

У третьому питанні розгляньте історію написання Підгорецької хроніки із залученням історичного нарису про цю обитель. Для кращого розуміння джерела проаналізуйте історіографію вивчення цієї хроніки. Занотуйте основні погляди та оцінки провідних науковців на вказане джерело. Визначте час, місце та авторство укладення хроніки. Опишіть особливості стилю викладу фактів та подій. Визначте, який фактологічний матеріал із хроніки використано для розкриття загальної та регіональної історії України? У підсумках до питання окресліть інформаційний потенціал даного джерела, зауваживши основні питання, які можливо розкрити з його використанням. Окрім цього, визначте, які проблемні питання потребують залучення додаткових джерел інформації.

Тема 2

МОНАСТІРСЬКІ УСТАВИ

1. Устав як нормативно-регламентаційний вид документації.
2. Правила св. Василя Великого: історія утворення та модифікації.
3. Конституції ЧСВВ.

Література

1. Ваврик М. (ЧСВВ) До історії василіянських капітул у Галичині в XVIII–XIX ст. *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція II. Т. III (IX). Рим : В-во оо. Василіян, 1958. С. 46–56.
2. Галасливий С. [Мицько І.]. О Чині в св. обителі. *Лавра*. 1998. № 2. С. 45–50.
3. Галасливий С. [Мицько І.]. Артикулы или уставы чина іноческаго. *Лавра*. 1999. № 2. С. 41–45.
4. Галасливий С. [Мицько І.]. Про галицькі монастирські устава. *Лавра*. 1999. № 10. С. 47–50.
5. Конституції Чину Св. Василя Великого. Устав – Правила – Правильник. Рим : В-во оо. Василіян, 1993. 326 с.
6. Патрило І. (ЧСВВ) Нарис історії Василіян від 1743 до 1839 р. *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція II. Т. XIII (XIX). Рим : В-во оо. Василіян, 1988. С. 183–283.
7. Підручний П., П'єтнотко Б. Василіянські генеральні капітули від 1617 до 1636 рік. *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція I. Т. 55. Рим – Львів, 2017. Т. 1. 510 с.
8. Підручний П. Історичний нарис законодавства Василіянського Чину Св. Йосафата (1617–2018). *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція I. Т. 57. Рим – Львів, 2018. 392 с.
9. Стецик Ю. Василіанські монастирі Перемишльської єпархії (кінець XVII – XVIII ст.). Жовква : Місіонер, 2015. 388 с.
10. Федюк П. Святий Василій Великий і християнське аскетичне життя. *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція I. Т. 39. Рим – Торонто : В-во оо. Василіян, 1978. 230 с.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

У першому питанні простежте еволюцію монастирських уставів у східному чернецтві, починаючи із часів раннього християнства і до кінця XVIII ст. Особливо зверніть увагу на вчення Святого Василя Великого щодо провадження аскетичного життя, як цими настановами послуговувалися у православних, і в унійних монастирях України. Проаналізуйте реформаторську діяльність київського митрополита Йосифа Велямина Рутського. Визначте його внесок у створення Василіанського Чину. Ознайомтеся із текстом монастирського уставу, який упорядкував митрополит Рутський у

1617 р. Встановіть, які радикальні зміни запровадженні в організації унійного чернецтва на відміну від православних іноків? У підсумках до питання поміркуйте над дискусійною проблемою: реформа унійного монашества 1617 р. була вимогою часу чи результатом латинізації Унійної Церкви?

У другому питанні необхідно проаналізувати монастирські правила Святого Василя Великого, якими послуговувалося чернецтво як православних, так і унійних обителів України. Необхідно провести дослідження: порівняти різні редакції (православних та унійних) монастирських правил для визначення подібностей та відмінностей. Обґрунтуйте свої думки цитатами із документів. У підсумку до питання визначте особливості провадження православної та унійної аскези за правилами Святого Василя Великого.

У третьому питанні потрібно розкрити особливості процедури укладення Конституцій Чину Святого Василя Великого: скликання генеральних капітул. Зверніть увагу на те, що головні положення щодо організації системи управління монастирями були викладені у Конституціях. Ці положення подані стисло, без жодних роз'яснень та коментарів, і визначали періодичність і місце скликання капітул різного рівня, процедуру їх проведення. Визначте основні періоди накопичення артикулів Конституцій, що уклалися на чернечих соборах Василіанського Чину впродовж XVII–XVIII ст. В останній чверті XVIII ст. виникла необхідність в укладенні зведеного збірника Конституцій. Поміркуйте над тим, як три поділи Речі Посполитої вплинули на розвиток монастирського законодавства? Ця документація не була сталою, оскільки регулярно переглядалася та доповнювалася капітульними постановами і декретами Папи Римського та його інституціями. Обґрунтуйте твердження про те, що в останній чверті XVIII ст. у Василіанському Чині виникла нагальна потреба у зведенні в один кодекс розпорошених, а в деяких питаннях суперечливих, декретів Апостольського Престолу, Конституцій Чину, партикулярних правил для монахів та неписаних регіональних аскетичних звичаїв. Зауважте, що незважаючи на несприятливі

історичні обставини, упродовж 14 років (1766–1780 рр.), укладено два проекти Конституцій: 1. Гоцанський (1766 р.); 2. Тороканський, укладений на основі попереднього та на рішеннях Тороканської капітули (1780 р.). Поміркуйте, чому дані проекти посіли вагомe місце для подальшого розвитку василіанського законодавства? У підсумках до питання проаналізуйте ці два проекти кодексів василіанських Конституцій, визначивши їх особливості структурування та подання регламентаційних норм.

Тема 3

ВІЗИТАЦІЙНА ДОКУМЕНТАЦІЯ МОНАСТИРІВ

1. Протокол візитації як акт ревізії стану монастиря: процедура проведення та укладення.
2. Реформаційний декрет: структура, мета, завдання.
3. Опитування чернецтва.
4. Формуляр протоколу візитації.
5. Інформаційний потенціал протоколів візитацій.

Література

1. Александрович В. Протоколи візитацій Луцького Хрестовоздвиженського (братського) монастиря 1752 та 1763 років. *Ковчег*. 2007. Ч. 5. С. 335–383.
2. Генеральні візитації церков і монастирів Володимирської унійної єпархії кінця XVII – початку XVIII століть: книга протоколів та окремі описи / заг. ред.: А. Гіль, І. Скочиляс ; упоряд.: А. Гіль, І. Макевич, І. Скочиляс, І. Скочиляс. Львів; Люблін, 2012. СХХХVІІІ+282 с.
3. Мицько І. Візитація Унівського монастиря 1747 р. *Лавра. Часопис монахів Студитського Уставу*. 1999. № 3. С. 27–31 ; № 4. С. 37–43.
4. Описи передмість Львова XVI – XVIII століть / НАН України ; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського ; Львівське відділення ; упоряд. А. Фелонюк. Львів, 2014. 752 с.
5. Зінченко А. Акти візитації монастирів і костьолів XVIII – першої половини XIX ст. як історичне джерело. *Подільська старовина: науковий збірник на*

пошану вченого і краєзнавця В. Д. Отамановського / відповід. ред. В. А. Косаківський. Вінниця, 1993. С. 205–213.

6. Стецик Ю. Візитації василіанських монастирів Перемишльської єпархії 1747 – 1767 рр. Жовква : Місіонер, 2016. 232 с.
7. Стецик Ю. Реформаційний декрет протоігумена Інокентія Матковського (02.07.1781 р.) як джерело до вивчення чернецтва Уманського василіанського монастиря. *Емінак* : науковий щоквартальник. 2016. № 3 (13) (липень-вересень). Т. I. С. 32–38.
8. Стецик Ю. Протокол візитації Летнянського василіанського монастиря 1764 р. *Історія релігій в Україні: науковий збірник світлій пам'яті професора Ярослава Дашкевича (1926–2010 рр.)* / за ред. М. Капраля, О. Киричук, І. Орлевич. Львів : Інститут релігієзнавства філія Львівського музею історії релігії, «Логос», 2016. Ч. I : Церковна історія. С. 232–244.
9. Стецик Ю. Протоколи візитацій – як джерело реконструкції монастирів Перемишльської єпархії (1747–1767 рр.). *Історико-культурні пам'ятки Прикарпаття та Карпат – важливі об'єкти в розвитку туризму* : зб. матер. IV Регіональної наук.-практ. конф. (Львів, 25 березня 2016 р.) / Міністерство освіти і науки України ; Львівський інститут економіки і туризму. Львів : ЛІЕТ, 2016. С. 71–81.
10. Стецик Ю. Візитатори василіанських монастирів Перемишльської єпархії другої половини XVIII ст.: біографічний огляд. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: «Історія»*. Тернопіль : ТНПУ. Ч. 4. Вип. 1. С. 98–102.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

У першому питанні потрібно розглянути історію запровадження візитаційної документації в Унійній Церкві, яка набула масового поширення після постанов Замойського собору (1720 р.). Ознайомтеся із його ухвалами, в яких передбачено запровадження актів візитацій парафій та монастирів. Зауважте, що у додатку до постанов подано інформаційні питання для проведення візитаційних оглядин. Проаналізуйте ці запитання та визначте основну мету проведення візитації. Зверніть особливу увагу на запитання, які потрібно ставити до чернецтва. З'ясуйте процедуру проведення майнової та фінансової ревізії монастиря, а також визначення морального і духовного стану чернецтва. У висновках до питання

подайте особливості проведення та укладення протоколів монастирських візитацій у порівнянні із парафіяльною візитаційною документацією.

У другому питанні потрібно опрацювати реформаційний декрет, який є підсумковим документом у візитаційному протоколі. Зверніть увагу, що ці декрети були спрямовані на визначення недоліків у житті монастирської спільноти та у діяльності обителі. Ці недоліки треба було вирішити до проведення наступної візитації. Під час чергової візитації делегована комісія проводила ревізію у виконанні реформаційного декрету із попередніх оглядин. За своєю структурою реформаційний декрет наслідував пункти протоколу візитації. У підсумках до питання вкажіть, наскільки реформаційні декрети реалізовувалися на практиці у повсякденному житті чернецтва.

У третьому питанні, на підставі актів розслідування поведінки монахів, проаналізуйте процедуру опитування насельників обителі. Визначте, які види порушень монастирського уставу найчастіше траплялися серед василіанського чернецтва. У підсумку до питання поміркуйте, наскільки іноки були зацікавлені у піднесенні дисципліни серед насельників обителі.

У четвертому питанні, на підставі опублікованих візитаційних описів 60-их рр. XVIIIст., укладіть структуру формуляру протоколу візитацій, проаналізувавши його складові частини. Визначте значення кожного блоку інформації для вивчення різних аспектів діяльності монастиря. У підсумку до питання визначте особливості протоколу монастирської візитації у порівнянні із парафіяльними.

У п'ятому, підсумковому, питанні необхідно окреслити значення візитаційної інформації для дослідження різних аспектів монастирської історії та культури. Зокрема, доберіть приклади із залучення візитаційних описів для встановлення: часу та місця фундації обителі; особливостей архітектурної побудови; юридично-правового статусу обителі; вигляду храму та помешкання ченців; предметів побуту; книжкового репертуару монастирських бібліотек; економічного підґрунтя монастирів; дисциплінарних справ чернецтва.

Тема 4

АКТОВІ ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ МОНАСТИРІВ

1. Фундаційні грамоти.
2. Королівські та шляхетські привілеї.
3. Дарчі та заставні записи.
4. Шляхетські заповіти.

Література

1. Ваврик М. (ЧСВВ) з Лаврівського дипломатаря. *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція II. Т. III (IX). Рим : В-во оо. Василіян, 1958. С. 404–428.
2. Горін С. Монастирські архіви Правобережної України XVI–XVIII ст. (на прикладі монастирів Волині). *Нариси історії архівної справи в Україні*. Київ, 2002. С. 153–161.
3. Петрик В. Фундаційний акт на заснування монастиря в селі Довгому на присілку Брюховиця. *Збірник наукових праць студентів історичного факультету*. Дрогобич, 2011. Вип. 3. С. 26–32.
4. Смуток І. Формування еліт та історія шляхетського стану Прикарпаття доби пізнього середньовіччя (XIV–XVIII ст.) : навч. посібник. Дрогобич : Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2012. 127 с.
5. Стецик Ю. Архів Лішнянського Василіянського монастиря Св. Іллі (XVII–XVIII ст.). *Літопис Бойківщини*. Рік 2014. Ч. 1/86 (97). С. 100–104.
6. Стецик Ю. Привілей Лішнянського монастиря св. пророка Іллі (1691 р.). *Літопис Бойківщини*. Рік 2014. Ч. 2/87 (98). С. 92–96.
7. Стецик Ю. Василіанські монастирі Перемишльської єпархії (кін. XVII–XVIII ст.). Жовква : Місіонер, 2015. 388 с.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

У першому питанні при огляді фундаційної документації потрібно звернути увагу на типологізацію монастирських фундацій на прикладі Перемишльської єпархії східного обряду: князівські, королівські, шляхетські, міщанські та духовні. Доберіть приклади до кожного із них. Зауважте, що серед фундаційної документації виділяють первинні фундації (установчі) та вторинні (фінансово-

майнові). Визначте особливості кожної із них та наведіть приклади їх запровадження та використання у монастирському справочинстві. У підсумках до питання розкрийте значення фундаційної документації для діяльності монастирів.

При розкритті другого питання потрібно звернути увагу на особливості функціонування права патронату у Речі Посполитій. Зокрема, необхідно проаналізувати механізм діяльності королівського та шляхетського права патронату. На прикладі двох різних обителів, які знаходилися у королівських і шляхетських землеволодіннях, покажіть процедуру їх матеріальної підтримки у формі надання привілеїв. Проаналізуйте структурні частини монастирських привілеїв та процедуру набуття юридичної сили. Ознайомтеся із змістом різнотипових монастирських привілеїв. У підсумках до питання вкажіть на значення королівських і шляхетських привілеїв для матеріального забезпечення монастирів.

У третьому питанні необхідно проаналізувати фінансово-майнові відносини монастирської адміністрації із мирянами. Розкрийте різні шляхи виникнення дарчих та заставних записів мирян на потреби монастирів. Подайте огляд різнотипової дарчої та заставної документації, яка набула поширення у Речі Посполитій. Наведіть приклади окремих видів монастирської фінансово-майнової документації. У підсумках до питання поміркуйте над проблемним завданням: чим було зумовлено провадження монастирською канцелярією досить розлогої фінансово-майнової документації, яка найбільше збереглася до нашого часу?

При розгляді четвертого питання необхідно опрацювати заповіти (тестаменти) представників із різних шляхетських родів Речі Посполитої, які введені дослідниками до наукового обігу. Визначте їх структуру та особливості юридичного оформлення. Окресліть тематичне коло заповітів, у яких згадано про монастирі. Наведіть приклади кількох шляхетських заповітів та проаналізуйте їх зміст. У підсумках до питання визначте значення шляхетських заповітів як історичного джерела для дослідження монастирської історії та релігійної культури суспільства Речі Посполитої.

Тема 5

СУДОВІ АКТИ СВІТСЬКИХ ТА ЦЕРКОВНИХ ІНСТИТУЦІЙ

1. Духовні суди єпископських Консисторій.
2. Гродські та земські суди.
3. Монастирські епітимії.

Література

1. Горін С. Монастирі Луцько-Острозької єпархії кінець XV – середина XVII ст.: функціонування і місце у волинському соціумі. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2012. 560 с.
2. Корчагін К. Карне право української католицької церкви: Історико-юридичний нарис. *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція I. Т. ХLI. Рим : В-во оо. Василян, 1981. 147 с.
3. Купчинський О. Земські та гродські судово-адміністративні документальні фонди Львова. Київ : Либідь, 1998. 98 с.
4. Стецик Ю. Із життя ченців Лішнянського монастиря за даними книги «Актів» Лішнянського, Летнянського та Дережицького монастирів (друга половина XVIII ст.). *Історія релігій в Україні : праці XII Міжнарод. наук. конференції*. Львів : Логос, 2002. Кн. I. С. 344–349.
5. Стецик Ю. Василіанські монастирі Перемишльської єпархії (кінець XVII–XVIII ст.). Жовква : Місіонер, 2015. 388 с.
6. Стецик Ю. Улюцький монастир Вознесіння Господнього (XVI–XVIII ст.). *Літопис Бойківщини*. Рік 2015. Ч. 2/89 (100). С. 87–91.
7. Стецик Ю. Монастир Богоявлення Господнього (XVII–XVIII ст.) у селі Попелі. *Літопис Бойківщини*. Рік 2016. Ч. 1/90 (101). С. 99–103.
8. Стецик Ю. З історії судових процесів Лаврівського монастиря за маєтності у с. Висоцьке Верхнє (XVIII ст.). *Пам'ятки Тустані в контексті освоєння Карпат у доісторичну добу та в середньовіччі; проблеми їх збереження та використання* : матеріали III Міжнародної наукової конференції, Львів, Урич, 7–8 квітня 2016 р. / відп. за вип. Р. Миська. Львів, 2016. С. 82–85.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

У першому питанні потрібно відзначити еволюцію юрисдикційної приналежності монастирів: до 1739 р. – у віданні

місцевих єпископів, а після 1739 р. – утворення власних інститутів управління (протоігумен, провінційна управа). Відповідно, у цьому питанні потрібно розглянути становище чернецтва під юрисдикцією єпископів. Для цього потрібно проаналізувати судові справи щодо монашества, які розглядалися єпископами. Для прикладу можна використати судові акти Перемишльської Консисторії східного обряду (кін. XVII – поч. XVIIIст.). На підставі цих актів визначте основну проблематику судових засідань. Зверніть увагу не тільки на процедуру розгляду судових позовів, але й на декрети. Проаналізуйте зміст судових декретів. У підсумках до питання поміркуйте над проблемним завданням: з якими труднощами зіткнулося східне чернецтво при переході із середньовічної доби до ранньомодерного часу?

При розгляді другого питання зверніть увагу на відносини монастирів зі світськими інституціями. На прикладі актів Перемишльського гродського і земського судів простежте відносини монастирів Перемишльської єпархії із мирянами різних станів (селянами, міщанами, шляхтою). Наведіть приклади судових суперечок та шляхи їх вирішення. Охарактеризуйте особливості функціонування гродських і земських судів. У висновках до питання визначте значення світських судів для збереження фінансово-майнового забезпечення чернечих обителів.

У третьому питанні охарактеризуйте органи монастирського самоврядування, на які покладалися судові функції. Поміркуйте над дискусійним питанням: чи існувала реальна потреба у створенні монастирських судів? Обґрунтуйте свою думку. Проаналізуйте монастирське законодавство з питань дисципліни чернецтва. Наведіть приклади порушення іноками монастирського уставу та накладення на них покарань. У підсумку до питання подайте типологізацію заходів щодо дисциплінування монахів.

Тема 6

ЖИТТЄПИСИ ЧЕНЦІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МОНАСТИРІВ

1. Життєпис як різновид наративного джерела.
2. Каталоги ченців та монастирів.
3. Некрологи чернецтва.
4. Просопографічні характеристики чернецтва.
5. Духовна формація монахів.

Література

1. Балик Б. (ЧСВВ) «Катафальк Чернечий» Василян 17–18 ст. *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція II. Т. VIII. Рим : В-во оо. Василян, 1973. Вип. 1–4. С. 67–98.
2. Лось В., Сінкевич Н. *Catalogus partum et fratrum defunctorum* Чину св. Василя Великого у фондах інституту рукописів НБУВ (середина XVIII – початок XIX ст.). *Генеалогічні записки*. Львів, 2014. Вип. 12 (нової серії 6). С. 77–101.
3. Луб І. (ЧСВВ) Лаврівський пом'яник XVII–XIX ст. *Записки ЧСВВ*. Львів : Накладом редакції «Записок ЧСВВ»; видав. і ред. о. Йосафат Іван Скрутень, 1935. Т. VI. Вип. 1–2. С. 313–317.
4. Лукань Р. (ЧСВВ) Пом'яники василіанські. *Нова Зоря*, 1935. Ч. 20. С. 5.
5. Скрутень Й. (ЧСВВ) Життєписи Василян: виїмок з рукописного збірника митрополита Л. Кишки. *Записки ЧСВВ*. Т. I. Вип. 1. С. 105–130 ; Вип. 2–3. С. 284–291 ; Т. II. Вип. 1–2. С. 123–138 ; Вип. 3–4. С. 376–401 ; Т. III. Вип. 3–4. С. 496–520 ; Т. IV. Вип. 1–2. С. 219–236.
6. Стецик Ю. Василянське чернецтво Перемишльської єпархії (друга половина XVIII ст.) : словник біограм. Жовква : Місіонер, 2015. 312 с.
7. Стецик Ю. Біограми ченців Дрогобицького василіанського монастиря Святих верховних апостолів Петра і Павла (1783 р.). *Генеалогічні записки*. Львів, 2015. Вип. XIII (нової серії VII). С. 50–60.
8. Стецик Ю. Ченці Дерезицького василіанського монастиря 1773–1774 рр.: просопографічна характеристика. *Емінак* : науковий щоквартальник. 2015. № 4 (12) (жовтень-грудень). С. 5–11.
9. Стецик Ю. Ченці Лішнянського василіанського монастиря Св. пророка Іллі: біографічні відомості (1773–1774 рр.). *Проблеми гуманітарних наук: збірник*

наукових праць ДДПУ. Серія «Історія». Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ, 2015. Вип. 36. С. 4–17.

10. *Catalogus monasteriorum et personarum provinciae protectionis B. V. Mariae Ordinis S. Basilii Magni. Anni 1754. Записки ЧСВВ.* Серія II. Секція I. Т. XL. Рим, 1979. С. 102–124.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

При розгляді першого питання зверніть увагу на процес виникнення життєписів монахів, які беруть свої витoki із ранньохристиянських часів. Поміркуйте, чим було зумовлено виникнення такого жанру в церковній літературі. Прослідкуйте особливості укладення біографій чернецтва у середньовіччі та ранньомодерному часі. Визначте, які особливості притаманні для кожного періоду, а які традиції зберігалися впродовж тривалого часу. У висновках до питання поміркуйте, чому життєписи чернецтва відносять до наративних (розповідних) джерел інформації.

У другому питанні проаналізуйте віднайдені вами каталоги василіанського чернецтва та монастирів, вказавши на їх структуру та призначення. Охарактеризуйте адміністративну працю протоігуменів Святопокровської провінції щодо укладення каталогів. У висновках до питання окресліть інформаційний потенціал каталогів щодо вивчення історії та культури василіанського чернецтва.

При розкритті третього питання зверніть увагу на розвиток поминальної традиції у василіанських монастирях. Проаналізуйте відомі вам монастирські пом'яники. Зверніть увагу на історію запровадження некрологів у василіанських обителях. Розкрийте особливості їх побудови та функціонального призначення. У підсумку до питання з'ясуйте значення некрологів для вивчення поминальної традиції та біографістики чернецтва.

У четвертому питанні розкрийте методологію дослідження просопографічних характеристик василіанського чернецтва: походження рекрутів до чернецтва (соціальне, територіальне, етноконфесійне); освітня підготовка; етапи духовної формації (кандидат, новик, профес, ієрей); вікові характеристики (вік приходу

до монастиря, тривалість проживання в обителі, вік відходу до вічності); перебіг захворювань (хвороби, епідемії, причини смерті); інтелектуальні здобутки (рівень грамотності, наукова праця, педагогічна і мистецька діяльність); чернечі послушання (управління, господарство, школа, храм). У висновках до питання узагальніть основні здобутки сучасної церковної просопографії щодо вивчення діяльності василіанського чернецтва.

При розкритті п'ятого питання необхідно докладно розглянути етапи духовної формації чернецтва на прикладі монахів Святопокровської провінції. Зокрема, варто звернути увагу на огляд факторів, які сприяли вибору мирянами аскетичного укладу життя. Проаналізуйте життя рекрутів до вступу в чернецтво. Визначте особливості функціонування школи новіціату. Розгляньте обряд складення аскетичних обітів професа. Охарактеризуйте основні напрямки освітніх студій василіанського чернецтва. Проаналізуйте різні ступені священничих свячень монашества. У підсумку подайте типовий шлях інтелектуальної та духовної підготовки василіанського інока.

Тема 7

ВАСИЛІАНСЬКЕ ЧЕРНЕЦТВО ПЕРЕМИШЛЬСЬКОЇ ЄПАРХІЇ (XVIII СТ.)

1. Інтелектуальна формація чернецтва.
2. Душпастирська праця.
3. Освітньо-виховна діяльність.
4. Внесок у розвиток культури.

Література

1. Патрило І. (ЧСВВ) Нарис історії Василян від 1743 до 1839 р. *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція II. Т. XIII (XIX). Рим : В-во оо. Василян, 1988. С. 183–283.

2. Стецик Ю. Василіанські монастирі Перемишльської єпархії (кінець XVII–XVIII ст.). Жовква : Місіонер, 2015. 388 с.
3. Стецик Ю. Василіанське чернецтво Перемишльської єпархії (друга половина XVIII ст.) : словник біограм. Жовква : Місіонер, 2015. 312 с.
4. Стецик Ю. Душпастирська праця василіанського чернецтва Перемишльської єпархії (друга половина XVIII ст.). *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Історичні науки* Луцьк : В-во Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2011. № 23 (220). С. 25–30.
5. Стецик Ю. Із життя чернецтва у монастирях Дрогобиччини (кінець XVIII ст.). *Дрогобицький краєзнавчий збірник / ДДПУ імені Івана Франка*. Дрогобич : Вимір, 2000. Вип. IV. С. 128–134.
6. Стецик Ю. Культурно-освітня діяльність василіанських монастирів на теренах Перемишльської єпархії (XVII–XVIII ст.). *Fasciculi Musei Regionalis Brzozoviensis*. Brzozów : Wydawnictwo muzeum regionalnego im. Adama Fastnachta w Brzozowie, 2007. Nr 2. S. 77–85.
7. Стецик Ю. Духовна формація василіанського чернецтва Перемишльської єпархії (XVII–XVIII ст.). *Дрогобицький краєзнавчий збірник / ДДПУ імені Івана Франка*. Дрогобич : Коло, 2006. Вип. XI–XII. С. 252–262.
8. Стецик Ю. Внесок василіанських монастирів у розвиток духовної культури Перемишльської єпархії (XVII–XVIII ст.). *Парадигма sacrum & profanum в літературі та культурі: збірник наукових праць : матеріали міжнародного науково-практичного семінару*. Дрогобич : Посвіт, 2010. Вип. IV. С. 250–261.
9. Стецик Ю. Значення василіанських монастирів Перемишльської єпархії для розвитку національно-релігійної культури Бойківщини (XVII–XVIII ст.). *Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи : зб. матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 15–16 травня 2013 р.) / Міністерство освіти і науки України, Львівський інститут економіки і туризму*. Львів : ЛІЕТ, 2013. С. 120–129.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

У першому питанні потрібно простежити зміни в інтелектуальній підготовці василіанського чернецтва на прикладі монастирів Перемишльської єпархії. Для цього потрібно порівняти два історичні періоди східного монашества: 1) 1691–1739 рр. – перебування під юрисдикцією місцевого владики; 2) 1739–1780 рр. – створення чернечих органів самоврядування.

Порівняйте, які освітні студії отримали іноки у першій та другій періоди, зробіть висновки про піднесення або ж падіння інтелектуальної підготовки ієромонахів. Для обґрунтування своєї думки наведіть приклади із життєписів чернецтва першої та другої половини XVIII ст. Визначте, якими інтелектуальними здобутками відзначалося монашество у ці періоди.

При розкритті другого питання зверніть увагу на багатогранність духовної праці василіанських ієромонахів: обслуговування парафій і каплиць, капеланство при шляхетських дворах, духівництво, сповідництво, проповідництво, місійна праця, провадження реколекцій. Наведіть приклади провадження різних напрямів душпастирської праці Перемишльської єпархії східного обряду. У підсумках до питання висловіть власне бачення щодо Василіанського Чину у другій половині XVIII ст., який став капеланським згромадженням Унійної Церкви.

У третьому питанні розгляньте освітньо-виховну діяльність василіанського чернецтва на теренах Перемишльської унійної єпархії. Проаналізуйте два напрями педагогічної праці іноків: провадження шкіл для світської молоді та організація студій для чернецтва. Визначте основні монастирські освітні центри Перемишльської єпархії. Розкрийте їхню історію утворення та діяльності. Проаналізуйте багатоступеневість монастирської освітньої системи: початкові школи, колежіуми, гімназії, головні нормальні школи. Охарактеризуйте студії чернецтва за профілем навчання: риторика, філософія, теологія. У підсумку до питання окресліть значення монастирської освітньої системи для поширення грамотності та основ християнської етики серед населення Перемишльської єпархії.

При розгляді четвертого питання охарактеризуйте основний внесок василіанського чернецтва у розвиток культури за наступними напрямками: архітектура, іконопис, книгописання, церковний спів, розвиток богословської думки. Подайте аналіз визначних пам'яток монастирської духовної культури, які збереглися до нашого часу і були створені на теренах

Перемишльської єпархії східного обряду. У підсумках до питання визначте внесок василіанського чернецтва у розвиток сакральної культури Речі Посполитої.

Тема 8

ВАСИЛІАНСЬКЕ МОНАШЕСТВО РУСЬКОЇ ПРОВІНЦІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХVІІІ СТ.)

1. Вплив законодавства на розвиток чернецтва.
2. Інституційний розвиток Святопокровської провінції.
3. Духовні та інтелектуальні здобутки чернецтва.
4. Класифікація монастирських спільнот.

Література

1. Ваврик М. (ЧСВВ) Нарис розвитку і стану Василіанського Чину ХVІІ–ХХ ст.: топографічно-статистична розвідка. *Записки Чину Св. Василя Великого*. Серія ІІ. Секція І. Т. 10. Рим : В-во отців-василіан, 1979. 180 с.
2. Стецик Ю. Чернецтво Святопокровської провінції ЧСВВ (1739–1783 рр.): просопографічне дослідження. Дрогобич : РВВ ДДПУ, 2018. 472 с.
3. Стецик Ю. Вхідження унійних монастирів Перемишльської єпархії до Святопокровської провінції ЧСВВ (1739–1745 рр.). *Історія релігій в Україні : науковий щорічник*. Львів : Логос, 2006. Кн. ІІ. С. 591–596.
4. Стецик Ю. Василіанські монастирі Перемишльської єпархії: інститути управління (кінець ХVІІ–ХVІІІ ст.). *Український історичний збірник*. Київ : Інститут історії України НАН України, 2008. Вип. 11. С. 59–65.
5. Стецик Ю. Органи самоуправління василіанських монастирів Перемишльської єпархії (кінець ХVІІ–ХVІІІ ст.). *Urzędy państwowe, organy samorządowe i kościelne oraz ich kancelarie na poisko-ruskim pograniczu kulturowym i etnicznym w okresie od XV do XIX wieku*. Kraków : Avalon, 2010. S. 367–378.
6. Стецик Ю. Монастирі Перемишльської єпархії у складі Святопокровської провінції ЧСВВ: відлуння реформ (1739–1780 рр.). *Історія релігій в Україні : науковий щорічник 2013 рік / упоряд. О. Киричук, М. Омельчук, І. Орлевич*. Львів : Інститут релігієзнавства – філія Львівського музею історії релігії ; вид-во «Логос», 2013. Книга І : Історія. С. 229–237.

7. Хіхляч Б. Історія василіанських монастирів на Брацлавщині (XVIII – перша третина XIX ст.). *Архів української церкви. Серія I. Дослідження. Історія унії на Київщині 1596–1839 рр.* Львів : «Свічадо», 2011. Вип. I. С. 251–270.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

У першому питанні необхідно розглянути особливості впливу як світського, так і церковного законодавств на розвиток василіанського чернецтва Речі Посполитої. При укладені джерелознавчої характеристики світського законодавства намагайтеся простежити вплив привілеїв (королівських, шляхетських, магнатських), постанов сейму, патентів австрійських імператорів на розвиток василіанських монастирів. В огляді церковного законодавства щодо питань чернецтва потрібно проаналізувати папські були і декрети Конгрегації Поширення Віри, монастирський устав, конституції генеральних і Постанови провінційних капітул, накази провінціалів та регіональних управ, настанови домових капітул і управ Василіанського Чину другої половини XVIII ст. У підсумку до питання висловіть власне бачення щодо впливу світського та церковного законодавств на розвиток монашества.

При розгляді другого питання проаналізуйте основні історичні етапи становлення та розвитку однієї із чернечих адміністративно-територіальних одиниць – Руської провінції Василіанського Чину. Для цього необхідно розглянути наступні періоди її розвитку: 1) історичні передумови утворення провінції (кін. XVII – поч. XVIII ст.); 2) Львівська генеральна капітула (1739 р.); 3) Об'єднання провінцій в один Чин (1740–1743 рр.); 4) модернізація монастирів (1744–1772 рр.); 5) утворення нових чернечих провінцій та зміна юрисдикційного підпорядкування монастирів (1772–1783 рр.)¹. У підсумку до питання виокремте особливості кожного періоду розвитку розглянутої адміністративної одиниці.

---

¹Стецик Ю. Чернецтво Святопокровської провінції ЧСВВ (1739–1783 рр.): просопографічне дослідження: монографія. Дрогобич : РВВ ДДПУ, 2018. С. 112–133.

У третьому питанні проаналізуйте основні здобутки василіанського чернецтва у галузі духовної культури: поширення християнського вчення, розвиток церковного співу та сакрального мистецтва, утворення паломницьких та відпустових місць. При огляді інтелектуальної спадщини іноків проаналізуйте основні наукові трактати, які посприяли розвитку богословської думки в Речі Посполитій. У висновках до питання висловіть власне бачення щодо формування духовного та інтелектуального профілів василіанського аскета. Поміркуйте над проблемним завданням: яке місце посідав василіанський монах серед багаточисельних чернечих католицьких згромаджень Речі Посполитої ранньомодерного часу?

При розгляді четвертого питання необхідно укласти класифікацію монастирських спільнот Василіанського Чину на прикладі однієї із його адміністративних одиниць – Святопокровської провінції, яка знаходилася у межах Речі Посполитої. Основними джерелами для укладення типологізації монастирів є офіційні каталоги чернецтва і обителей, які дозволяють виокремити наступні види обителей: 1) за юридично-правовим статусом (архимандрія, монастир, резиденція); 2) за функціональним призначенням (місійний центр, освітній осередок, парафія, паломницький центр, фільварок). Доберіть приклади різних типів монастирів та проаналізуйте особливості їх діяльності. У підсумку до питання поміркуйте над проблемним завданням: чим зумовлено багатолікість василіанських монастирів Речі Посполитої?

ДОДАТКИ

Додаток 1

Пункти монастирського уставу Чину Святого Василя Великого (1617 р.)

Спільні правила

Мета чернечого життя.
Засоби для досягнення цієї мети.
Убожество.
Чистота.
Послух.
Спосіб спільнотного життя.

Партикулярні правила для окремих урядів

I. Правила для протоархимандрита

Розділ 1. Про те, що стосується особи і уряду протоархимандрита.
Розділ 2. Що може допомогти протоархимандритові в його уряді?
Розділ 3. Про тих, які приймаються до Чину або з нього відпускаються.
Розділ 4. Про школи.
Розділ 5. Будівлі, приходи і розходи.
Розділ 6. Злука протоархимандрита з митрополитом.
Розділ 7. Провід братів.
Розділ 8. Про візитацію монастирів.
Розділ 9. Як поводитися з братами під час візитації.

II. Правила для генеральних консулторів

1. Дотримуватися Конституцій Чину.
2. Любити свій Чин.
3. Виявляти послух настоятелямі.
4. Взаємна любов у дискусіях.
5. Глибинне розуміння справи, яка розглядається.
6. Обґрунтовувати свою думку.
7. Погоджуватися із рішенням настоятеля.
8. Доручати настоятелямі приймати рішення.
9. Дотримуватися збереження таємниці про обговорюване питання.
10. Покладати на настоятеля право вносити зміни до забезпечення спільноти.
11. Про таємницю листування.
12. Бути порадиниками для братів. Дотримуватися послуху настоятелямі.
13. Враховувати правила урядників Чину.
14. Подавати пропозиції щодо покращення управління монастирем.

III. Правила для провінціала або візитатора

1. Зрівняння у правах місцевого, провінційного та генерального вікарія.
  2. Покладення на вікарія обов'язків візитатора.
  3. Щороку перевіряти дотримання правил і Конституцій.
  4. Ревізія відомостей про прибутки та видатки монастирів. Укладення реєстру фундацій обителі та визначення чи їх достатньо для спільноти.
  5. Укладе розпорядок дня для всіх монастирів.
  6. При крайній необхідності призначить настоятеля обителі та інших урядників, яких має затвердити протоархимандрит.
  7. Стежитиме за дотриманням клявзури (відокремлення території монастиря від світських людей).
  8. Упорядкує церковні обряди, церемонії та поведінку монахів.
  9. Регулюватиме чисельність чернечих спільнот.
  10. Стежитиме за утриманням монастирських будівель.
  11. Дбатиме про братів-студентів, які навчаються за кордоном.
- Під час візитації буде дотримуватися правил протоархимандрита.

IV. Правила для наставника або місцевого настоятеля

1. Життя настоятеля повинно бути живим прикладом для підлеглих.
2. Настоятель повинен дбати про збільшення добра Чину та монастиря.
3. Виконуватиме обов'язки свого уряду.
4. Роздумуватиме про добро монастиря. Призначатиме обов'язки братам.
5. Допомога ради консулторів.
6. Призначатиме урядників обителі, яких затвердить рада консулторів.
7. Повинен постійно радитися із різних питань з радою консулторів.
8. Невідкладні питання вирішує сам.
9. Здобуде любов і пошану від братів для кращого управління.
10. Дбатиме про поживу та духовні потреби насельників.
11. Кожен брат зобов'язаний інформувати настоятеля про свої недоліки та недоліки своїх співбратів.
12. Потрібно розмовляти з братами про душевні справи.
13. Визначено питання, які настоятель може обговорювати із братами.
14. Описано стиль спілкування із братами для отримання правдивої інформації.
15. Визначення способу покарання для брата-порушника.
16. Розгляд окремих випадків щодо порушення монастирських правил. Визначення чернечого покарання і покути, яка відрізняється від світських судів.
17. Поділ покут на три роди: середні, більші, найменші.
18. Суворі покути для недисциплінованих монахів.
19. Докладати усіх зусиль у дотриманні братами правил і конституцій Чину.
20. Призначити кожному братові заняття відповідно до його здібностей.
21. Подавати духовну науку для братів.
22. Дбатиме про любов між братами.
23. Дбатиме щоб брати-студенти мали всі можливості для навчання.

24. Дбати́ме щоб кожний монах отримав відповідну освіту.
25. Призначати́ме здібних монахів на виконання обов'язків сповідників та проповідників.
26. Стежити́ме, щоб монахи не зловживали дозво́ллям.

V. Правила для вікарія

1. Вікарій як заступник настоятеля.
2. Вікарій – помічник настоятеля.
3. Стежити за дотриманням правил.
4. Пильнувати́ме порядок у монастирі.
5. Виконувати́ме розпорядження настоятеля.
6. Нагадувати́ме настоятелеві про потреби обителі.
7. Повідо́мляти́ме настоятеля про вади братів.
8. Сліди́кувати́ме за дотриманням розпорядку дня у монастирі.
9. Звертати́ме увагу на порядок у монастирі.
10. Доклада́ти́ме зусиль, щоб брати були з'єднанні між собою любов'ю, а послухом з настоятелем.
11. Дбати́ме про виконання покути братами.
12. Нагляда́ти́ме за виконанням братами монастирських обов'язків.
13. Дбати́ме про дотримання приписів під час трапези.
14. Розмовля́ти́ме із світськими людьми.
15. Визнача́ти́ме таланти братів.

VI. Правила для проповідника

1. Мета – скеровувати свою діяльність на славу Божу та добро душ.
2. Засоби до осягнення мети: духовні вправи; вправлятися у чеснотах; по́кора.
3. Читання Святого Письма, творів Отців Церкви, недільних Євангелій, Життя Святих.
4. Предмет проповіді – заклик людей до християнської побожності.
5. Пристосування проповіді до слухачів (простих людей).
6. Слухати добрі проповіді та читати проповідницьку літературу.

VII. Правила для зелатора (адмонітора)

1. Стежити за діяльністю настоятеля.
2. Вказувати на недоліки у праці настоятеля.
3. Збереження таємниці у нерозголошенні недоліків настоятеля.

VIII. Правила для духівника

1. Мета – надавати духовну допомогу та розраду.
2. Завдання – навчати братів та отців.
3. Переверіяти спосіб молитви та іспиту сумління.
4. Стежити́ме, щоб брати не відійшли з правильної дороги.
5. Читати́ме духовні книжки та популяризувати́ме їх серед братів.
6. Бу́де старати́ся потішати засмучених і перестерігати лінивих, припише для кожного засоби для лікування душевних хвороб.
7. Приділя́ти́ме увагу клірикам у духовному зростанні.
8. Навча́ти́ме процеду́рі прийняття Пресвятої Таїни Євхаристії.

9. Розмовлятиме щомісяця із всіма насельниками обителі.
10. Буде старатися не порушувати розпорядку дня у монастирі.

ІХ. Правила для учителя новиків

А. Вимоги до вчителя новиків

1. Постійно вдосконалювати себе та інших.
2. Здобути довір'я у новиків.
3. Залучити для допомоги помічника, обізнаного та начитаного.

Б. Перше випробовування новиків

4. Усамотнення кандидата та ознайомлення із спільними правилами Чину.
5. Постійне пояснення вчителя про діяльність Чину.
6. Встановлення задатків кандидата у ченці.
7. Щоб кандидат правдиво відповідав на всі питання.
8. Учитель пояснює мету Чину та обов'язки монаха. Надає кандидату книгу для читання та час на роздуми.

В. Лаїки

9. Неграмотних ченців треба навчити рукоділля.
10. Кандидат висповідається із всього свого життя.
11. Описати речі кандидата у чернецтво.
12. Внесення персональних даних кандидата до книги новиків.

Г. Провід новиків

13. Убогий одяг для новиків.
14. Випробовувати новиків у дотриманні аскетичних чеснот.
15. Поміркваність в умиртвленні тіла та уникнення бездіяльності.
16. Тематика повчань для новиків.
17. Проводити катехизацію новиків.
18. Учитель повинен постійно нагадувати про те, що в усьому потрібно шукати Бога.
19. Спілкування із новиками з метою визначення їм допомоги.
20. Навчати новиків чернечій поставі у тілі та рухах.
21. Перевіряти у новиків спосіб молитви та іспиту сумління.
22. Розселення у певній послідовності молодших і старших ченців.
23. Щоб новики були хорошим прикладом поведінки один для одного.
24. При спілкуванні новиків із світськими людьми мають бути присутні два брати.
25. Не залучати братів новиків до відвідування домів мирян.
26. Ретельно стежити за поведінкою новиків та кожного пів року звітувати настоятелю про їхні здобутки.
27. Допускати новика до складення обітів із дозволу настоятеля.
28. Вчити молитися. Лаїки нехай виконують свої заняття.
29. Лаїки через виконання господарської праці звільняються від духовних конференцій, а промовляють звичні молитви при своїй праці. Клірики повинні відвідувати всі духовні науки.
30. Клірики матимуть один день в тиждень вільний від духовних занять.

X. Правила для священників

1. Знати все, що написано у спільних правилах.
2. Проказувати церковне правило.
3. Кожного дня служити літургію.
4. Використовувати затвержені служебники.
5. Відправляти вчасно визначені літургії.
6. Обов'язки священників: духовне самовдосконалення, студії, духовна обслуга ближніх.
7. Спільне роздумування, духовні вправи.
8. Займатимуться наукою, що відповідає їхньому стану.
9. Шукатимуть методів для служіння ближньому.
10. Уникати лінивства.
11. Не чинитимуть опору настоятелеві.
12. Уникатимуть непотрібних занять.

XI. Правила для еклезіарха

1. Пильнуватиме щоб гіпоеклезіарх виконував свої обов'язки.
2. Розміщує розпорядок богослужінь.
3. Пильнує за виглядом риз.
4. Стежитиме за станом Пресвятої Тайни Господнього Тіла.
5. Пильнуватиме щоб літургії за померлих відправлялися безперервно.
6. Інформуватиме священників про літургійні розпорядження настоятеля.
7. Стежитиме за допуском священників з-поза монастиря до участі у літургії.
8. Пильнуватиме щоб священники виконували свої обов'язки.
9. Готуватиме братів до церковних обрядів і церемоній.
10. Стежитиме за регулярною сповіддю братів.
11. Пильнуватиме стан монастирів та мощів святих.
12. Зберігатиме церковний посуд та прикраси.
13. Стежитиме за зміною церковних тканин.
14. Дбатиме про прикрасу церкви.
15. Проводитиме зміни у храмі.
16. Пильнуватиме за тривалістю проповіді.
17. Визначатиме необхідну кількість проповідників.
18. Збиратиме кошти на прикраси церкви.
19. Триматиме церковні полотна у чистоті.
20. Вестиме реєстр церковного посуду.
21. Проводитиме ревізію дорогоцінних речей.
22. Приготовлятиме тіло померлого монаха до чернечого похорону.
23. Доглядатиме за музиками і світськими дяками.
24. Пильнувати щоб священники відправляли літургії у визначеному напрямі.
25. Укладатиме розпорядок літургій впродовж церковного року.
26. Призначатиме літургії за фундаторів та добродіїв.
27. Щомісячно призначатиме літургії за Чин та фундаторів.
28. Призначатиме кожного тижня літургію за добродіїв.
29. Визначатиме три подячні літургії за нові посідання.

30. Призначатиме по смерті фундатора три літургії за упокій його душі.
31. Призначатиме по смерті монаха три літургії за упокій його душі.
32. Молитися за інших фундаторів у встановленому порядку.
33. Молитися за з'єднання Церков, ворогів і приятелів.
34. Призначатиме кожного тижня по одній літургії за церковних ієрархів та настоятелів.

XII. Правила для гіпоеклезіарха (паламаря)

1. Поводитися згідно зі звичаєм еклезіарха (ризника).
2. Зберігатиме чернечу скромність і стриманість.
3. Постарається виконати прохання світських людей.
4. Приготовлятиме священичі ризи.
5. Підготовляти необхідні речі для літургії.
6. Кликатиме до церкви сповідників.
7. Збиратиме пожертви від мирян.
8. Закриватиме і сторожуватиме храм.
9. Дбатиме про чистоту на престолі.
10. Стежитиме за чистотою у храмі.
11. Пильнуватиме за свічками.

XIII. Правила для бібліотекаря

1. Укладатиме реєстр монастирських книг.
2. Впорядкує класифікацію літератури.
3. Триматиме порядок у приміщенні бібліотеки
4. Провадитиме облік виданих книг.
5. Доручить братові розкласти книги спільного користування.
6. Пильнуватиме, щоб брати належно користувалися книгами.
7. Не позичатиме книг поза межі монастиря.
8. Бібліотека повинна бути завжди зачинена.
9. Направлятиме знищені книжки.
10. Зберігатиме єретичні книги у таємному сховищі. Використовуватиме індекс заборонених книг.
11. Дбатиме про придбання нових книг.

XIV. Правила для економа (прокуратора)

1. Забезпечення монастиря всім необхідним.
2. Укладення реєстру доходів.
3. Звітуватиме кожних три місяці про господарський стан монастиря.
4. Зберігатиме пожертви у сейфі.
5. Зберігатиме речі кандидатів у чернецтво.
6. Видаватиме гроші на покупки. Складатиме щотижневий звіт видатків.
7. Купуватиме речі вчасно і вдало.
8. Дбатиме про збереження куплених речей.
9. Шукатиме кошти на ремонт будинків.
10. Підготує документи для судових процесів.
11. Шукатиме порозуміння у суперечках щоб відмовитися від судового розгляду.

12. Залучатиме допомогу для вирішення важливих справ.
13. Дбатиме про збереження монастирської документації.
14. Зберігатиме копії документів та витяги із судових актів.
15. Укладе реєстр монастирських привілеїв.
16. Вестиме реєстр виданих документів із монастирського архіву.
17. Нотуватиме розпорядження настоятеля.
18. Укладе реєстр добродіїв монастиря.
19. Спілкуватиметься із світськими людьми для отримання прихильності.

XV. Правила для гардеробника

1. Дбатиме про порядок на складі.
2. Сортуватиме одяг.
3. Реєструватиме речі, що зберігаються.
4. Спостерігатиме за тим, хто якої речі потребує.
5. Дбатиме про підготовку речей для братів.
6. Зберігатиме та видаватиме одяг по сезону.
7. Контролюватиме одяг для прання та речі для трапези.
8. Щотижня надаватиме чистий одяг.

XVI. Правила для кухаря

1. Добре куварити.
2. Дотримуватися чистоти на кухні.
3. Вчасно приготувати їжу.
4. Дотримуватися приготування їжі по списку.
5. Не готувати нової страви без дозволу.
6. Провадитиме реєстр кухонних речей.
7. Готуватиме в міру.
8. Розподілятиме залишки їжі.
9. Остерігатиметься злості.

XVII. Правила для трапезника

1. Пильнуватиме чистоту в трапезній.
2. Оновлюватиме речі до трапези.
3. Дзвонитиме на трапезу.
4. Повідомлятиме настоятеля про поведінку монахів при трапезі.
5. Роздасть залишки трапези за вказівкою настоятеля.
6. По завершенні трапези прибере із столу.
7. Стежитиме за дотриманням розпоряджень настоятеля про призначення прислуги до трапези.
8. Допускатиме до трапези по списку.
9. Укладе реєстр речей трапезної.
10. Пильнуватиме піч взимку.
11. Розставлятиме свічки до вечері.
12. Не допускатиме сторонніх людей до трапезної.
13. Повідомлятиме настоятеля про потреби трапезної кімнати.

XVIII. Правила для розподільника

1. Розподіляти речі.

2. Тримати контроль над кухнею, трапезною, коморою, пивницею, монастирською челяддю.
3. Радитися із вікарієм.
4. Стежитиме, щоб брати не розмовляли із челяддю.
5. Пильнуватиме умови зберігання продуктів. Залишок їжі роздаватиме челяді та бідним.
6. Повідомлятиме про недостачу речей. Відповідатиме за чистоту посуду для зберігання провіанту.
7. Не має права без дозволу настоятеля видавати продукти монахам.
8. Керуватиме челяддю.

XIX. Правила для санітара

1. Пильнуватиме за здоров'ям братів.
2. Запросить лікаря для огляду хворих монахів.
3. Приготовлятиме все необхідне для хворого.
4. Дбати про чистоту в кімнаті для хворого.
5. Заспокоюватиме хворого розрадами.
6. Надаватиме дозвіл на відвідання хворого.
7. Пильно виконуватиме приписи лікаря.
8. Пам'ятатиме про перебіг хвороби та приписи лікаря.
9. Призначатиме окремий посуд для хворого.
10. Пильнуватиме хворого, що одужує.
11. Обслуговуватиме хворого.
12. Нагадуватиме хворому про Святі Тайни.
13. Залучатиме братів на допомогу при вмираючому хворому.

XX. Правила для фіртіана

1. Пильнуватиме, щоб двері монастиря були завжди зачинені.
2. Дбати про чистоту біля дверей.
3. Пильнуватиме за поведінкою розмовників біля дверей.
4. Відмічатиме монахів, щоб знати хто і де знаходиться.
5. Не дозволить виходити із монастиря без дозволу настоятеля.
6. При зверненні світської людини за допомогою повинен намагатися сам її вирішити.
7. Приймає листи і милостиню із відома настоятеля.
8. Не впускати мирян до монастиря без дозволу настоятеля.
9. Повинен бути добрим прикладом для тих, хто приходить до монастиря.
10. Приймає знатних людей із відома настоятеля.
11. Вчасно зачинятиме двері монастиря.
12. Повідомлятиме настоятеля про вихід монахів із обителі.
13. Визнаватиме свої провини перед настоятелем. Буде поєднувати кілька обов'язків².

---

² Повний текст документу подано у виданні: Підручний П., П'єтничко Б. Василянські генеральні капітули від 1617 по 1636 рік. *Записки ЧСВВ*. Серія II. Секція I. Т. 55. Рим – Львів : Видавництво Отців Василян «Місіонер», 2017. С. 391–462.

**Візитація резиденції у Летні
Отця Йосафата Висоцького ЧСВВ, Жовківського ігумена,
вікарія генеральної Провінції під титулом Покрови Божої Матері.
Цей акт візитації складено дня 25 червня, Року Божого 1763**

Статус та становище монастиря

1-о. Цей монастир від давніх часів фундований ще за згодою Найласкавішого Владислава IV, короля польського у Перемишльській землі, в Самбірській економії, у Мединицькому ключі недалеко від села Летня, від котрого і має свою назву. Лісом та ґрунтами наділений, вільним вирубом у королівських лісах, маючи волю польських монархів стверджену привілеями. Таким є його становище.

Ідучи від Дрогобича, минувши село Довге наближуємося до монастиря. По праву руку три халупи підсадків. Ліворуч за дорогою по обидва боки стоїть ліс по гостинець, що належить також до цього монастиря. Навколо монастирське подвір'я оточене великими високими деревами, особливо дубами, березиною, ялиною та осикою. Від остаточної халупки по праву сторону до монастиря починається город одразу із великим монастирським садом (в цьому саду стоїть дерев'яна стодола, навколо садовим деревом оточена). Обійшовши загороду від сходу по ліву руку є другий великий монастирський город на сажень, а праворуч починається паркан сильно нахилений, та пристає до воріт, одразу із дзвіницею побудованій на ґрунті, що валиться. На ній є три дзвони, один більший, а два менші. Увійшовши у ці ворота [можна побачити] ліворуч паркан нахилений до землі, що тягнеться аж до фіртки, що поблизу резиденції, котрою виходять до другого саду, що починається за потоком та межує із королівським лісом. Поміж тим великим садом є криниця, поблизу паркану у Долині є гребля, а на захід два зарослі ставки, могли би бути не без пожитку, якщо б їх очистити. За ставом на північ під садом (який починається від дороги, вже згаданої) побудована на пагорбі сушарня для фруктів. Від цієї сушарні тягнеться пліт по під саму резиденцію, а за тим плотом під самими вікнами на захід господарський двір. Дальше стайня, возівня та інші шопи, які оточують помешкання монахів, пристаючи аж до пекарні, що побудована на північному розі монастирської резиденції. Від тієї пекарні паркан тягнеться до паркана, що пристає до воріт. Не далеко від яких, на схід, по середині описаних парканів стоїть невелика церква, із трьома гранчастими куполами, із ганком та хором під титулом Господнього Преображення, якої зовнішній вигляд такий:

2-о Деїсус (*іконостас*) не звичайного малювання по сріблі лазурований у вівтарі великий образ Пресвятої Діви Марії разом із образом Святого Спасителя (...). Всередині церкви по лівій стороні при стіні вівтар для прославлення Пречистої Діви Марії, недавно поставлений із балясами.

Церковне срібло

1-о Срібний келих, всередині позолочений, із патиною та зіркою.

2-о Срібна ложечка для причастя.

3-о Вотум один малий. Троє шнуркових кораликів.

Цинк, латунь та інші метали

1-о Цинкових келихів із патиною один, а із зірками два.

2-о Ложечок до причастя дві.

3-о Два цинкових ліхтарики.

4-о Кадило із латуні.

Священнічі ризи та стихарі

1-о Апарат на дні світло синій із різними квітами.

2-о Апаратів білих китайкових із червоними хрестами два.

3-о Апарат атласовий у полосу – один.

4-о Апарат жалобний.

5-о Апарат із хрестом.

6-о Стихар китайковий, дуже пошарпаний.

7-о Прибули апарати цього року: один новий апарат під низом білий із різними квітами та різного кольору, другий підшитий московським полотном, третій світло синій із попоною.

8-о Другий із старої матерії, службовий, ружовий, гладкий, ново зроблений, з епітрахилем з жовтої матерії, з рукавами з старої матерії, світло синій.

9-о Прибуло сукна білого достатньо для пари одягу та стихарів.

Антипендія. Фіранки.

Дві китайкові фіранки. Одна зелена, а друга біла.

Альби, обруси та інші церковні полотна

1. Одна стара швабська альба, вишивана.

2. Дві нові, малі альби, а старі три.

3. Тепер прибуло дві нові ляні альби.

4. Різних обрусів – 15

5. Два антемінси із поновленням.

6. Плащениця підшита та по краях обшита чорним.

Церковні книги

1. Дві євангелії в оправі.

2. Трифолой, Львівського друку.

3. Два октоїхи, Львівського друку.

4. Тріюді дві, постна та цвітна.

5. Один Апостол.

6. Два богослужіння, Львівського та Унівського друків.

7. Два Требники, Львівського та Унівського друків.

8. Старих, рукописних Міней – дванадцять.

9. Один Псалтир.

10. Один Акафіст.

11. Спільнота.

12. Пом'яник в оправі.

Решта церковного майна

1. Чотири глиняні ліхтарі.

2. Дев'ять ліхтарів із дерева.

3. Один дзвіночок для віттаря.
4. Чотири хорогви на полотні.
5. Процесійний хрест.
6. Чотири різних обруси.
7. Дві шухляди для одягу у великому віттарі.

Резиденція монахів

Тут є дві хати, які стоять до заходу напоперек в одному зрубі, покриті напівсоломою та напівгонтами. В одній до ставу на півдні дві комори, де і тепер проживають монахи. Ця хата вишуканої роботи, вся розмальована. Друга хата навпроти із однією коморою, що із фундаменту зійшла.

Дохід. Монастирські гроші.

Річний прибуток може мати цей провінційний монастир приблизно 500 злотих.

Із провізії – 100 тисяч злотих.

Із відпустів – 200 і більше злотих.

На репарації міг би мати цей монастир прибуток від лісового господарства, але тільки потрібно ремісника, оскільки дерево може бути придатне для будівництва.

Підданство [залежні селяни]

Цей монастир має тільки чотирьох підсадків.

Поля є багато необробленого, зорано тільки потрібне, а могло би вистачити ґрунту на двадцятьох селян.

Челядь

Парубок. Господиня. Пастух.

Господарський реманент

1. Щодо рефектаря – один обрус, решту посуду трохи дерев'яного та глиняного.
2. Щодо кухні – сікач, ніж, залізна пательня, залізна ступа із товчкою.
3. Щодо стайні – старих коней пара.
4. Щодо возів та моштарні – візок добрий, простий. Два волів вози. Двоє кінних саней. Двоє простих волових саней. Старих полшорків із усіма парами, двоє ремінних вуздечок, одне польське сідло із усіма приналежностями.
5. Щодо фільварку – один плуг із усіма приналежностями. Сокири – 3, серпи – 5, коси із персями – 2. Заступ один. Мотика одна. Залізна борона. Шовківниця із трьома ножами. Сікачів для капусти – 2. Ніж один. Різак із усіма приналежностями. Одна ручна пила.

Корівник

1. Чотири робочих воли.
2. Двоє двоохрічних бичків. Два трьохрічні бички.
3. Один бугай.
4. П'ять дійних корів.
5. Три телички.
6. Тепер прибуло волів – 3. Телят – 4.

Врожай (вирощене)

Пшениці було 50 кіп, частково понад домовий розхід. Частково використано на горілку. Жита від давніх часів збережено 10 кіп. Оглянувши тутешнє

господарство отець купив за 50 злотих збіжжя на насіння у отця Меденицького проборства.

Пчоли

Старих вуликів – 8. Роїв у теперішній час прибуло – 5 на момент укладення акту візитації.

Молочних продуктів вистачає для своїх потреб:

Сира із дірками – 6.

Масло із дірками – 4.

Кури, гуси та інша дрібна птиця, яка вирощується для трапези, не є порахована.

Цю візитацію Летнянської резиденції, що належить до Лішнянського монастиря, організував року 1763 місяця 25 червня і підписав Юстин Іляшевич ЧСВВ³.

Додаток 3

Королівський привілей для старосамбірського монастиря святого Миколая 1652 р.

Ставши особисто присутній перед Перемишльськими гродськими актами шляхтич Стефан Добрейко Сокальський представив перед тими ж гродськими актами привілей пресвятого королівського престолу у справі нижче докладно описаної обляти (впису) власною рукою того ж пресвятого королівського престолу підписаної та завіреної великою печаткою королівської канцелярії в питанні представлення у цьому листі привілею пресвятого королівського престолу офіційно поданого для внесення до актів відповідно до загальнодержавних законів присутній урядник погодився той же лист привілею пресвятого королівського престолу подати у своїх актах. В них подано наступний зміст:

Ян Казимир із Божої ласки польський король, великий князь литовський, руський, пруський, мазовецький, жмудський, інфляндський, смоленський, чернігівський, шведський, гданський, вандальський спадковий король. Повідомляємо тим листом нашим всім загалом та кожному зокрема, кому про це потрібно знати. Що ми прихилиємося до згоди преподобного в Бозі Антонія Винницького перемишльського та самбірського владики, також вирішили, що через малі прибутки та посілості передати церкву святого Миколая братству милосердя там же у Самборі, також нинішнім нашим листом із пів ланом ріллі, що здавна належала до цієї церкви та всіма іншими приналежностями, прибутками, посілостями інкорпоруємо та приєднуємо, так щоби згадана церква святого Миколая завжди належала до братства милосердя, обіцяємо, що за нас та за наших найясніших наступників згадане братство при цьому праві, наданому від нас, буде дотримуватися та нашими наступниками також буде оберігатися. Для кращої віри, підписавши нашою власною рукою, наказали

³ Стедик Ю. Візитаційний опис Летнянського василіанського монастиря (1763 р.). *Парадигма sacrum & profanum в літературі та культурі*: збірник наукових праць : матеріали міжнародного науково-практичного семінару. Дрогобич : Посвіт, 2012. Вип. 6. С. 230–240.

втитиснути коронну печатку. Дано у Варшаві дня 29 місяця лютого року Божого 1652, нашого панування польського і шведського четвертого року. Інкорпорація церкви святого Миколая у Самборі до братства милосердя. Реміганій П'ясецький керівник великої королівської канцелярії. Ян Казимир король. Місце для печатки великої королівської канцелярії⁴.

Додаток 4

Заповіт шляхтича Михайла Косовича (1754 р.)

Року 1754 дня 15 березня особисто превелебний пан Захарій Коссович Вендинський чашник зробив запис на користь преподобного в Бозі Кирила Коссовича Чину Святого Василя Великого, що був його сином.

Запис внесено до актових книг Кременецького староства.

Я, Захарій-Михайло, із подвійним ім'ям, Коссович, чашник Вендинський, будучи здоровим тілом та розумом, відповідно до юрисдикції земського права, площі повіту та воєводства, зробив добровільний запис. Мій лист із всіма моїми маєтками, нащадками та орендарями подається цілісно та я визнаю, що мій син Констянтин Коссович, який народився від шлюбу із Анною із Сонлопських, у віці 24 років вступив до монастиря Чину Святого Василя Великого під впливом Духа Святого. У віці 26 років склав аскетичні обіти професа та став монахом. У листопаді 1752 р. вступив до Почаївського монастиря, де пройшов школу новіціату, будучи випробуваним та екзаменованим. У вересня 1753 р. отримав чернече ім'я Кирило та розпочав навчання у школі новіціату. По завершенні новіціату склав чернечі обіти професа. Я, як батько цього сина, записую на його утримання в Чині суму п'ять тисяч злотих польських із батьківських та материнських володінь, які локалізовані на землях села Підгайці у Волинському воєводстві, Луцькому повіті, на відстані однієї милі від Луцька, які простягаються біля річки Стерен, які записані для мого сина. Із записаної мною суми на п'ять тисяч злотих повинна виплачуватися щорічна церковна провізія у розмірі по сімдесят злотих від кожної тисячі злотих, що загалом становить 350 злотих. Ця сума щорічно має виплачуватися на утримання мого сина Кирила Коссовича із відома отця-настоятеля Луцького Хрестовоздвиженського монастиря та отця-провінціала (протоігумена) Руської провінції. Провінційна Управа може вилучати дані кошти до провінційної каси та виділяти їх на потреби монахів. Я сам і мої спадкоємці та орендарі повинні виплачувати кожного півріччя визначені провізії на користь Чину. За ці пожертви мій син Кирило Коссович та монахи Чину повинні щотижня молитися за упокій душі моїх родичів та їхніх наступників. Грошові надходження від записаних ґрунтів призначаються для Луцького Хрестовоздвиженського монастиря та мають сплачуватися чотири рази відповідно до кварталів року. Монастирська спільнота цієї обителі зобов'язана відправляти щотижневі богослужіння та щорічний парастас за душі померлих із

⁴ Стецик Ю. Королівський привілей старосамбірського монастиря святого Миколая (1652 р.). *Літопис Бойківщини*. Рік 2017. Ч. 2/93 (104). С. 100–105.

роду Коссовичів. Мої спадкоємці мають виконувати зроблені мною записи під тілесною присягою. Для більшої вагомості моїх записів я підписую їх власною рукою та завіряю тисненням власної звиклої печатки та запрошених до підпису свідків зробленого мною запису, моїх панів приятелів.

Відбувалося у Кременці, із внесенням запису до Кременецьких гродських судових книг, дня 15 березня 1754 р., у присутності Захарія-Михайла Коссовича Вединського чашника та запрошених до підписів свідків – Людвіга Думіна Борковського, Людвіга Станіслава Яніни Канського⁵.

Додаток 5

Судова справа, розглядувана в Перемишльській унійній Консистерії супроти о. Сильвестра Винницького, ігумена Дорожівського монастиря (1702 р.)

У справі судового позову селян Василя, Гната, Івана та Юрка, жителів королівського села Дорожів, та ктиторів Дорожівського монастиря під титулом Преображення Господнього проти о. Сильвестра Винницького, ігумена того ж монастиря, про те, що позваного звинувачують, посилаючись на смерть небіжчика Гриця Лаврова, брата та стрика позивачів. Отець ігумен узяв від померлого карту (*авт. – фінансовий документ про отримання кредиту із заставою майна*), яка була дана Грицеві від Дорожівського жид-орендаря на суму – 28 зл., а цю карту узяв ігумен обителі, оскільки Гриць тримав 20 зл. на Сорокоуст, а 8 зл. – для проведення похорону, він віддав до монастирської церкви. Однак після смерті Гриця отець-ігумен узяв у його жінки за похорони та відправлення сорокоустів 30 зл. та кожух, і відповідно, повинен повернути дружині взяту карту, однак цього не зробив.

Цю карту жид-орендатор вимагає від позивачів як кривих наступників померлого, люди невірних (*авт. – жидів*) із громади грабують за цю карту та закабальють. Тому домагання і посягання жида їх (*авт. – позивачів*) турбують. Покликаний (*авт. – ігумен*), беручи за похорон 30 зл. від дружини небіжчика Гриця, проголошував обіцянку про повернення карти. Однак признався, що він не повернув тієї карти, оскільки вона була викрадена з церковного престолу самою вдовою Матроною, дружиною небіжчика Гриця Лаврова, коли він давав шлюб (...), так відповідав отець-ігумен.

Також, духовний отець-суддя позиває на о. Сильвестра, ігумена, який спалив Дорожівський монастир, вештаючись по кілька тижнів по світі, а в обителі не буває, через що ледь три рази в рік відправляє богослужіння у монастирському храмі. Монастир спустошив до того, що при ньому немає жодного ченця. Усе це змушений визнати.

Суд духовний постановив:

– 1) сам отець-ігумен Дорожівський визнає, що він узяв 30 зл та кожух у дружини небіжчика за проведення похорону та відправлення сорокоусту і

⁵ Stetsyk Y. Zapis darowizny Zachariasza-Michała Kossowicza jako posag na utrzymanie syna-mnicha Zakonu Bazylianskiego (15.03.1754 r.). Східноєвропейський історичний вісник. Дрогобич : Посвіт, 2017. Вип. 2. С. 16–20.

проголосив, що поверне взятую карту, однак не повернув. Оскільки, під присягою Василь та Гнат, позивачі, повідомили, що вони не брали карти з вівтаря під час укладення шлюбу та не відають, де вона зараз. Звинувачений о. Сильвестр має відшкодувати своїм коштом втрату карти для Дорожівського жида-орендаря та звільнити позивачів від подальшого жидівського боргу. Відповідно від тепер Василь та Гнат проголошувалися вільними;

– 2) оскільки той же о. Сильвестр, ігумен Дорожівський, поводитьсь ліниво та недбало, не пильнує монастиря та нехтує Прославу Божу, тому віддаляємо його від Дорожівського монастиря. А о. Павло Кульчицький, Мокрянський намісник має поїхати до Дорожова та скласти опис монастирських книжок, церковного одягу, воску та речей, усе це зареєструвати і церковний ключ віддати до духовного управління для подальших розпоряджень⁶.

Додаток 6

Життєпис ієромонаха Гліцерія Дубицького

Світське ім'я – Григорій, син Сильвестра та Анни із роду Мікташевських. Народився в квітні 1738 р. у м. Вінниця, що належало Брацлавського воєводства Речі Посполитої. У світському житті завершив клас риторики. Чернече послушання розпочав у 1762 р. в Любарській обителі. За іншими даними 10 травня 1762 р. вступив до Почаївського монастиря. Проходив аскетичну підготовку у Почаївській монастирській школі для новиків. По році аскетичних випробовувань склав чернечі обіти професа (убогості, чистоти, послуху). У 1763 р. відправлений на студії з риторики до Гоцанського монастиря. По році успішного навчання продовжив вивчення філософії у Лаврівському студійному домі для чернецтва. Тут він у 1764 р. отримав піддияконівські та дияконівські свячення. За іншими джерельними відомостями свячення відбулися у 1765 р. Продовжив здобуття духовної освіти у Добромильській обителі, де студював спекулятивну теологію. У жовтні 1766 р. перемишльський єпископ Атанасій Шептицький уділив для брата Гліцерія ієрейські свячення. Інші документи відзначають, що свячення могли відбутися 19 жовтня 1767 р. По цих свяченнях продовжив вивчення теології, яке тривало чотири роки. По завершенні повного циклу навчання скерований до Замостівської обители для виконання послушання проповідника й місіонера. Впродовж 1773 – 1774 років фігурує як провідний місіонер серед замостянської монастирської спільноти. Із утворенням василіанського монастиря у Дрогобичі (1775 р.) призначений його настоятелем. За його урядування побудовано монастирську дерев'яну церкву та початкову школу, яка згодом отримала статус гімназії (1775 – 1784 рр.), а потім реорганізовано у головну реальну школу. Поєднував посаду ігумена із обов'язками ректора гімназії та школи й

⁶ Стецик Ю. Дорожівський монастир Преображення Господнього (XVII–XVIII ст.). *Літопис Бойківщини*. Рік 2015. Ч. 1/88 (99). С. 88–92.

місіонера дрогобицької монастирської спільноти. Із заснуванням окремої Галицької чернечої провінції (1780 рік) став провінційним нотарієм. На черговій Лаврівській провінційній капітулі (1784 рік) призначений провінційним радником для монастирів Перемишльської єпархії. Впродовж 1800–1811 років був настоятелем Крехівської обителі. Завершив духовне служіння сьомого жовтня 1813 року, після відходу до вічності⁷.

---

⁷ Стецик Ю. Василіанське чернецтво Перемишльської єпархії (друга половина XVIII ст.): словник біограм. Жовква : Місіонер, 2015. С. 84–85.

Каталог монастирських нотолінійних Ірмолоїв(ХVI–ХVIII ст.)⁸

Мона-стир	Час. Автор. Місце.	Зміст <i>Структурний тип</i>	Напіви	Примітки
Лаврів	1673. Йосиф Крейницький, ієромонах, дидакал, попович Гладішевський м.Заслав	Всеношне чування, Літургія, Октоїх-Ірмолой з воскресними тропарями, Стихирі на свята <i>Гласовий</i>	Київський. Острозький. Простий. Скитський. Болгарський	№190С.189–90. Львів. Нац. музей Q– 361
Лаврів	1677.Йосиф Крейницький, ієродиякон (Лаврів)	Співи Утрені та Літургії. Співи та молитви без нот <i>Особливий</i>	Київський. Руський. Острозький. Болгарський. Грецький	№241. с.211. Санкт-Петербург. РНБ Тит. 1902
Лаврів	Ост. чв. ХVIIст.	Наставники на 8 гласів. Воскресні співи Октоїха. Всеношне чування. Ірмоси та стихирі на свята. Стовпові ірмоси <i>Календарно-мінейний.</i>	Руський. Болгарський	№204.С.196–97 в/р ЛНБ – НД/ 157
Спас	1657р., Кирило Петрович Канчужський, ієромонах. Спасівський Преображенський м-р	Октоїх з воскресними ірмосами. Стихирі та ірмоси на свята. Стовпові ірмоси. Всеношне чування. Скара. <i>Календарно- мінейний</i>	Руський. Київський. Острозький. Болгарський	№109,с.155–56 Варшава Бібліотека Народова Акс. 10781
Спас	1663 р., Климентій Канчужський, ієромонах і уставник, Спасівський Преображенський м-р	Задостойник. Октоїх-Ірмолой. Стихирі на свята <i>Гласовий</i>	Острозький. Болгарський.	№148,С.171–72 Київ ІЛ. арх. Франка 4823 Львів, ЛНБ НТШ 164 Досліджував І.Франко
Щеплоти	Кін. ХVII– поч. ХVIIIст. (1712р. належав ігуменові Щеплотського монастиря Ісакію)	Стихирі на деякі свята	Уривок в рукописному збірнику-конволюті. (Молитво-слов, Правила монашого життя, Пом`яник)	№ 360. с. 257. Львів ЛНБ МВ 36
Білина Велика 1 2	Ост. чв. ХVIIст. Надійшов із с.Білина Велика Кін. ХVIIст.	1. Літургія. Октоїх-Ірмолой Стихирі на свята. Гласовий 2. те саме	1.Київський. Болгарський. 2. те саме.	1.№234.С.207–208 Варшава Бібліотека Народова Акс. 2748 2. Там само Акс2605/b

⁸ Укладено за: Ясиновський Ю. Українські та білоруські нотолінійні Ірмолої 16–18 ст. Львів, 1996.

Перемишль	Кін. XVII – поч. XVIII ст.	Воскресні співи Октоїха. <i>Календарно-мінейний</i>	(не визначено). Хроніка Благовіщенської церкви за 1764 і 1770 рр.	№374.с.261 Львів. Нац. Музей. О 73.
Перемишль	1747. Яків Бориславський, при катедрі Іоана Хрестителя	Октоїх-Ірмолой Стихири на свята <i>Гласовий</i>	Болгарський. Грецький.	№784. с.399. Варшав.Бібліотека Народова Акс. 2477
Терло	Сер. XVIII ст.	Ірмоси на великі свята. <i>Календарно-мінейний</i>	(не визначено)	№820. с.410 Львів.Нац. музей. Q 302

Додаток 8

Список конспектів братів-студентів із теології та філософії (1755 – 1771 рр.)

1. Теологічний трактат про прославлення Бога для вивчення догматично-схоластичних знань. Написаний у 1760 – 1761 рр. під час студій у Добромильському монастирі.

2. Теологічний трактат про втілення Божого Слова як догма та як спекулятивний метод дослідження схоластики. Написаний у Добромильському монастирі в 1763 – 1764 рр.

3. Догматично-спекулятивна теологія, до складу якої включено рукописний трактат про Бога в 3 особах. Трактат продовжено писати у Добромильському монастирі в 1770 – 1771 рр.

4. Теологічний трактат про права та безправ'я професора Сильвестра Ляцевського, ЧСВВ. 1755 р. Добромильський монастир.

5. Курс спекулятивної та догматичної теології. Написаний у Добромильському монастирі в 1758 р.

6. Трактат про Святі Тайни. Написаний у Добромильському монастирі в 1759 р.

7. Теологічний трактат про закон та праведність, виголошений професором о. Ампліаном Крижанівським у 1760 р. у Добромильському монастирі.

8. Трактат про Єдиного Бога в трьох особах. Виголошений у 1766 р. першим професором теології о. Анатолієм Водинським. Занотований Мартиніаном Дранчакевичем та Макарієм Татаркевичем у 1768 р.

9. Трактат про неможливість висловлення Втілення Божественної Містерії. Проголошений другим професором Трифоном Стебницьким, а занотований Макарієм Татаркевичем у 1767 – 1768 р.

10. Трактат про Святі Дари. Виголошений першим професором теології о. Йосафатом Макаревичем. Записаний бр. Макарієм Татаркевичем у 1767 – 1768 рр.

11. Збірка загальних канонічних прав папи Григорія IX, виголошена в Добромильському монастирі професором теології о. Анатолієм Водинським. Записав профес ЧСВВ бр. Макарій Татаркевич у 1767 р.

12. Трактат про прославлення Бога праведниками та грішниками. Виголошений професором Трифоном Стебницьким у Добромильському монастирі в 1768 р. Занотований М. Татаркевичем.

13. Трактат про закон та праведність. Викладений професором Габріелем Козицьким у Добромильському монастирі в 1768 р. Занотований М. Татаркевичем.

14. Трактат про дари теології. Виголошений професором теології Габріелем Козицьким у Добромильському монастирі в 1769 р. Занотував М. Татаркевич.

15. Трактат про Богородицю, ангелів та інші небесні сили. Виголошений професором теології Германом Дроновичем. Занотований М. Татаркевичем.

16. Трактат про одного Бога в 3 особах. Виголосив професор теології Герман Дронович у Добромильському монастирі в 1770 р. Занотував М. Татаркевич.

17. Теологічний трактат про Святі Тайни. Виголошений професором теології о. Алімпієм Ангеловичем у 1770 р. у Добромильському монастирі.

18. Курс філософії. Прочитаний у Лаврівському монастирі ігуменом о. Сильвестром Коблянським та професором Михайлом Гронзевичем. Авторами цієї книги були різні професори. Продовжена викладами діалектики та логіки.

19. Курс із Метафізики (Лаврів).

20. Філософські настанови, підписані Трифоном Павловичем (Лаврів).

21. Філософські правила (Лаврів).

22. Діалектика: логіка або раціональна філософія (Лаврів).

23. Церковна філософія: в 3 томах (Лаврів)⁹.

---

⁹ Wawryk M. (OSBM) De studiis philosophico-theologicis in provincia Rutheno-Ucraina OSBM s. XVIII eorumque manualibus. *Analecta OSBM*. Ser. II. Sec. II. Vol. VII. 1971. S. 85–113.

Навчальне видання

Юрій Стецик

Василіанські монастирі Речі Посполитої: інституційний розвиток, формація чернецтва

Методичні рекомендації до семінарських занять

**Редакційно-видавничий відділ
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка**

**Головний редактор
*Ірина Невмержицька***

**Технічний редактор
*Наталія Кізіма***

**Коректор
*Уляна Куцик***

Здано до набору 19. 02. 2021 р. Підписано до друку 24. 02. 2021 р. Формат 60x90/16. Папір офсетний. Гарнітура Times. Наклад 50 прим. Ум. друк. арк. 2,75. Зам.5.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140 від 01.07.2016 р.). 82100 Дрогобич, вул. І.Франка, 24, к. 42.